

18 mei 2022

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

VERWANTSCHAP BIJ HBO-OPLEIDINGEN: IS ER EEN KADER AANWEZIG? **Op zoek dan maar...**

1 Inleiding

Er wordt al heel lang gesproken en flink gediscussieerd over wat moet worden verstaan onder 'verwantschap' van opleidingen. Dan gaat het vooral om de inhoudelijke kant ervan. Het wordt allemaal weer heel actueel nu de Ad al een aantal jaren zelfstandig is en bij de koppeling ervan aan een bacheloropleiding wordt gesproken over 'wederzijdse verantwoordelijkheden', om aldaar een aanvullend programma te kunnen doen voor de graad Bachelor. Dat houdt in dat instellingen graag zouden zien dat in het geval de betrokken Ad en Bachelor binnen een bepaald kader als verwant zijn aan te merken, het aanvullend programma in twee jaren is aan te bieden.

Daarmee komt de nominale duur van deze leerlijn op vier jaren, even lang als een student die de vierjarige route volgt en daarmee alles doet binnen het desbetreffende opleidingsprofiel qua inhoud van het programma. Maar omdat de Ad een eigen status heeft en er geen wettelijk voorschrift bestaat over het moeten hebben van een inhoudelijke relatie met minimaal een bacheloropleiding, zullen de inhoudelijke verschillen behoorlijk zijn en die kunnen gaan toenemen.

We hebben gemeend om in deze materie te duiken, om eens uit te zoeken wat onder 'verwantschap' binnen het onderwijs kan worden verstaan. De verwachtingen waren misschien niet echt hoog gespannen, wetende dat het in ons land wemelt van begrippen waarbij iedereen wel een beeld heeft, maar er vervolgens geen wettelijke definitie is te vinden. Recent hebben we dat gemeld voor begrippen als 'afstudeerfase' en 'afstudeerrichting' – terwijl dat laatste begrip toch maar mooi 41 keer in de WHW wordt gebruikt, zonder dat iemand weet wat er formeel mee wordt bedoeld. Maar goed, we zijn aan de slag gedaan. Denkriemen vast en gaan met die boot.

2 Definitie verwantschap in het hoger onderwijs

We vallen meteen met de deur in huis: Er is geen formele in de wettelijke kaders vastgelegde definitie van het begrip 'verwant'. In de WHW wordt het begrip wel drie (3) keer gebruikt. Dat is dus een beperkte omissie, maar toch wel slordig. Het zou mooi zijn als de overheid nog eens gaat bezien of er een definitie formeel nodig is. Men kan meteen alles een keer doorvlooiën op andere veel gebruikte begrippen waarvan men denkt dat het gebruik ervan in theorie geen probleem is, maar waarbij dit een verkeerde veronderstelling blijkt te zijn in de praktijk.

3 Verwantschap Ad en Bachelor

De belangrijkste aanleiding voor ons graafwerk is dus dat er wordt nagedacht binnen de hbo-opleidingen over hoe om te gaan met het vaststellen van het aanvullend programma voor doorstromende Ad'ers, om de graad Bachelor te verwerven. Het volgende staat op de website van de overheid, voor degenen die graag meer willen weten over de graden die we in Nederland kennen:

Associate degree opleiding hbo

Een associate degree-opleiding is een 2-jarige hbo-opleiding die veelal in samenwerking met mbo en werkveld wordt ontwikkeld. Het eindniveau van de associate degree ligt tussen mbo-4 en hbo-bachelor. Deze hbo opleiding is onder andere bedoeld voor mbo-4 studenten en voor werkkenden. Ook met een havo- of vwo-diploma ben je toelaatbaar voor de associate degree.

Je kunt na het behalen van het Ad-diploma direct of op een later moment instromen in een hbo-bacheloropleiding. Afhankelijk van hoe verwant de bachelor is aan de associate degree, kun je na twee of meer jaar studeren het diploma van de hbo-bachelor behalen.

Mooi, los van een aantal foutjes in de taal en de gebruikte stijl. Maar die laten we nu maar even lopen. Er wordt dus gesproken over 'hoe verwant de bachelor(opleiding)' is, met de mogelijkheden die er zijn voor de lengte van het aanvullend bachelorprogramma. Daarom moeten we verder gaan snuffelen in allerlei regelingen, om te merken dat het gebruik alhier geen eenmalige omissie is.

4 Regelingen met het begrip 'verwant'

Onze zoektocht laat zien dat er veel meer huidige regelingen zijn die mede zijn gebaseerd op het verwant zijn van twee met elkaar te verbinden opleidingen. Zo is die situatie prominent te vinden in de regeling voor de studiefinanciering. Die betreft alle soorten overgangen zoals van Ad naar Bachelor en van hbo-bachelor naar wo-master, om inzichtelijk te maken hoe de leerlijn langer kan worden als de verwantschap inhoudelijk gezien niet zo groot is.

Een interessante regeling is die waarbij iemand een 'bekostigde lerarenkopopleiding' mag gaan volgen. Dat betekent dat als een bepaalde opleiding is afgerond, een lesbevoegdheid kan worden behaald in een 'verwante' lerarenopleiding. Denk aan het doen van een leraren-kop-opleiding bedrijfseconomie na het hebben doorlopen van de hbo-bacheloropleiding Accountancy.

Maar de regeling bevat echter geen definitie van het begrip 'verwantschap', kennelijk om geen problemen te krijgen met andersoortige instromers. Er is simpelweg door de overheid een lange tabel opgesteld waarin hbo- en wo-opleidingen worden genoemd, elk in combinatie met de daarmee te kunnen volgen leraren-kop-opleiding. Overigens is recentelijk besloten een combinatie uit die lijst te verwijderen, met een hbo-opleiding in de 'commerciële economie' als niet meer verwant zijnde met de lerarenopleiding 'algemene economie'. Het ligt voor de hand dat het studiesucces veel te klein was en dat daarom een streep door dit koppel is gezet. Dan lijkt het erop dat verwantschap is te relateren aan de kans op het vervolmaken van de voortzetting binnen de daarvoor beschikbare tijd. Dat is alvast een hint in de weg die we aflopen naar een werkbare aanpak.

5 Verwantschap mbo-hbo – even terug in de tijd

Voor degenen die al (heel) wat langer meelopen in het hbo is de verwantschapsregeling mbo-hbo nog wel een constructie die stevig in het geheugen gegrift staat, maar dan toch wel op een enigszins pijnlijke wijze. De toenmalige minister Ritzen moest aan het eind van de vorige eeuw op zoek naar opties om te kunnen bezuinigen en kwam uit bij de beroepskolom, met daarin het koppel mbo4-hbo als een bruikbare budgetschakel.

De trigger voor Ritzen was dat in die periode hogescholen werden gefinancierd op basis van de gemiddelde studieduur van uitvallers en geslaagden, leidend tot de zgn. onderwijsvraagfactor. Het laten afstuderen van iemand in drie jaren leverde niet alleen de nominale vier jaren aan bekostiging op maar ook nog eens een extra bonus als de hogeschool beter 'presteerde' dan collega-instellingen, af te meten aan een betere OVF. Dat leidde tot het arrangeren door veel hbo-opleidingen van een driejarige route voor mbo'ers die op basis van hun mbo-4-kwalificatie een jaar vrijstelling kregen. Ritzen besloot daarop deze constructie te beschouwen als een bewijs van het hebben van een vorm van inhoudelijke verwantschap en derhalve de betreffende koppels wettelijk vast te leggen, om vervolgens de hbo-opleiding met een jaar minder geld te laten doen.

Dat leidde tot een opdracht aan een aantal betrokken organisaties om een lijst met koppels op te stellen, waaronder het Lica, het landelijk platform voor hbo-aansluitmanagers. Na veel gesteggel, gepraat en onderhandelingen lukte het die lijst op te stellen. Er werd geen wettelijk voorschrift gebruikt, alleen maar door het gaan bezien of dat jaar invreemden door de betreffende mbo'ers in een structureel te hanteren traject kon worden omgezet. Maar omdat de minister reeds een bepaald bedrag had ingeboekt werden nog meer koppels mbo-hbo inhoudelijk onder de loep genomen, Met veel wikken en wegen kwam er op die manier een lijst met voldoende draagvlak tot stand.

Die lijst heeft slechts een paar jaren bestaan, mede omdat de BaMa-structuur werd ingevoerd en tevens door de overheid werd besloten om meer geld uit te trekken voor het hbo. Maar het belangrijkste argument was dat deze koppeling over de grenzen van twee verschillende sectoren heen leidde tot een starheid aan beide kanten. Het mbo wilde meer gaan werken met competenties, terwijl het hbo vooral ging inspelen op de havo- en vwo-instroom. Men hield elkaar dus in een soort houdgreep zonder dat samen in beweging te kunnen komen. Kortom, exit voor de verwantschapsregeling. En voor alle duidelijkheid, ook in de wetgeving en de formele stukken daarover, komt geen enkele keer een definitie van verwantschap voor, alleen maar als zodanig te beschouwen als

over en weer de opleidingen het erover eens zijn dat voortzetting van de studie met een jaar korter mogelijk is, zonder elkaar bij aanpassingen van de programma's in de weg te zitten.

6 Verwantschap Ad en B voor 2018

Minder terug in het verleden, maar misschien ook wel verrassend voor veel lezers die pas in de afgelopen jaren zijn aangehaakt: Er zijn na de invoering van de Ad op basis van pilots in de periode 2006-2010 discussies gevoerd over in hoeverre het Ad-programma als onderdeel van de bacheloropleiding mocht en moest afwijken van de eerste twee jaren van het vierjarige programma. Dat er eigen eenheden in de Ad moesten worden opgenomen, was al vanaf het begin duidelijk, denkend aan zaken als het afstuderen en de voorbereiding op de arbeidsmarkt.

Na veel overleg en bijeenkomsten in alle regio's, mede door Leido georganiseerd met alle betrokken organisaties, kwam een soort compromis tot stand met betrekking tot de maximale omvang van het programma dat een Ad-afgestudeerde binnen de bacheloropleiding moest gaan doen voor het behalen van de bachelorgraad. Dat maximum werd 150 studiepunten, dus in tijd uitgedrukt 2,5 jaren. In de toelichting op de wet waarmee de Ad werd verzelfstandigd, stond het zo verwoord, bij het aangeven van wat zou worden aangepast: 'Recht op doorstroom naar de verwante hbo-bacheloropleiding tegen studielast van maximaal 150 studiepunten.' Dus eigenlijk ging het al om een voorloper van de huidige situatie waarover in de WHW-toelichting staat: 'De instelling van de associate degree-opleiding en de instelling van de hbo-bacheloropleiding hebben beide een taak richting de ad-afgestudeerde die wil doorstromen'. Daarbij is dus geen maximum vastgesteld en trouwens ook geen minimum.

De studentenorganisaties waren overigens fel tegen omdat er verder niets werd geregeld rond het daarmee uit de studietijd lopen. Zij vonden een maximum van 135 al erg ruim, maar als zoiets in twee jaren zou kunnen gebeuren, ook al in het laatste Ad-jaar en met aanvullende scholing, dan wilden ze wel akkoord gaan.

Kortom, ook voor 2018 werd al gesproken over de 'verwante hbo-bacheloropleiding'. Geen definities, geen voorbeelden, maar het was verder wel hartstikke duidelijk want het Ad-programma zat nu eenmaal vastgeklonken aan een bacheloropleiding, als een tweejarige route. Verder moest men gewoon proberen om de leerweg via de Ad binnen de perken te houden, het liefst in vier jaren

De toelichting suggereert dat er vanaf 2018 sprake is van een situatie waarin de betrokken opleidingen, de Ad en de Bachelor, het er samen over eens zijn dat ze verwant zijn. Dat uit zich vervolgens simpelweg in het kunnen maken van een studeerbaar geheel, ook weer graag met een lengte van een leerweg van vier jaren. Dus niet omgekeerd, het is een studeerbaar geheel en dan kan worden gezegd dat de opleidingen verwant zijn. Dat is een subtiel verschil, maar wel heel cruciaal, mede omdat daarbij geen criteria voor het verwant-zijn kunnen worden gebruikt.

7 Verwantschap en de verzelfstandiging

Nadat in 2017 het besluit was genomen om de Ad los te weken van de Bachelor, dus niet meer te zien als een programma van een bacheloropleiding, ondanks alle ingebakken vrijheden, werd de Ad zelfstandig gepositioneerd. Het zou een schitterend moment zijn geweest als de overheid meteen een standpunt had ingenomen over het verwant zijn. Die kans liet men voorbijgaan. Dat is mede ingegeven door het feit dat alle andere regels en kaders zijn gebleven zoals ze al waren.

Zo zou het formeel in het systeem inbouwen van een route van een Ad naar een niet-passende bacheloropleiding met een aanvullend programma van drie jaren (dus bijvoorbeeld meer dan 135 studiepunten, zonder meer leidend tot drie keer een inschrijving) de overheid verplichten de regels voor bekostiging en studiefinanciering aan te passen. In de toelichting op de wet waarmee de Ad werd verzelfstandigd staan onder meer de volgende uitspraken:

- Door de zelfstandige positie van de associate degree kan een instelling bovendien een associate degree-opleiding aanbieden, ook zonder een verwante hbo-bacheloropleiding. De verwachting is dat het nu beperkte associate degree-aanbod als gevolg daarvan aanzienlijk zal toenemen. Ook wordt het mogelijk het associate degree-aanbod te verbreden.
- Na de verzelfstandiging hoeven de doelstellingen en het curriculum van de associate degree niet langer verenigbaar te zijn met een programmatisch verwante bachelor omdat de associate degree als zelfstandige opleiding met een eigen arbeidsmarktrelevantie wordt vormgegeven.

Er wordt wel gewezen op de ‘verwijdering’ tussen de Ad en de Bachelor, ook met een mogelijkheid dat de Ad’er misschien wel sowieso drie jaren extra moet doen, maar verder is er niets te melden. Het regelen van dit alles wordt simpelweg bij de instellingen neergelegd. Nou ja, eigenlijk vooral bij de Ad-opleiding, zoals in de WHW staat vermeld als het gaat om de onderwijs- en examenregeling: ‘In de onderwijs- en examenregeling van de associate degree-opleiding wordt beschreven welke mogelijkheden er zijn voor een aan de instelling afgestudeerde met een graad Associate degree om door te stromen naar een bacheloropleiding’.

8 Mogelijkheden en verwantschap

Er is volgens de overheid, de wetgever dus, sprake van het door de Ad-opleiding zichtbaar moeten maken van de ‘mogelijkheden’. Maar die zijn voor de volle honderd procent afhankelijk van het standpunt dat een ontvangende bacheloropleiding inneemt en of men aldaar op voorhand bereid is om na te gaan of een aanvullend programma van twee jaren een optie is. Dat kan op een gegeven moment het geval zijn, maar deze instelling heeft formeel gezien de volledige vrijheid, zonder enige beperking, om daarvan later weer af te zien, dus de samenwerking ‘op te zeggen’.

Je zou kunnen stellen dat als beide partijen een vierjarige route kunnen garanderen voor bepaalde Ad-cohorten er sprake is van inhoudelijke en programmatische verwantschap. Daarmee wordt het begrip verwantschap in een dynamische context geplaatst, een situatie die kan fluctueren en zelfs uit beeld kan verdwijnen. Dat kan ook best het geval zijn als de namen van de opleidingen op elkaar lijken, bijvoorbeeld als ze allebei hun eigen weg gaan op basis van afstudeerrichtingen of andere interne constructies.

Het ligt dan wel zeker voor de hand om met elkaar te gaan praten over soepele routes van vier jaren, maar ook dan is er geen enkele wettelijke verplichting om daarvoor de vereiste instrumenten in te zetten. Tevens is er nog geen garantie voor a.s. studenten en degenen die al in de Ad zitten, mede omdat de afspraken over de aanvullende programma’s nergens in formele zin moeten worden vastgelegd en daarmee bindend zouden zijn voor de ontvangende bacheloropleidingen.

9 Werk aan de winkel

Tot zover hebben we alleen maar kunnen constateren dat er nooit en te nimmer en ook nergens een poging is gedaan om voor het onderwijs een kader – laat staan een definitie – op te stellen voor het verwantschap tussen opleidingen. Nou ja, zoals eerder hier gezegd, de Ad zat tot 2018 als programma binnen een bacheloropleiding (‘linked to the Bachelor’ in de Europe context) en dan is er sprake van een situatie die door de samenhang als verwant kan worden aangemerkt - of ‘aanverwant’ of ‘inhoudelijk vergelijkbaar’ of ‘programmatisch gekoppeld’. Maar nu de Ad zelfstandig in de markt is gezet moet er toch snel iets gebeuren, zo wordt links en rechts gemeld.

10 Gebruik van ‘statistieken’

Nog even terug naar de ‘verwantschapsregeling’ van eind vorige eeuw en vooral naar de latere plannen van OCW om bepaalde koppels mbo-hbo tot ‘niet als reguliere leerwegen te beschouwen’ te verklaren. Daarbij is onderzoek gedaan naar studentenstromen, om te bezien welke koppels vooral favoriet waren en tevens, van wezenlijk belang, alwaar de hoge uitval in het hbo eigenlijk niet meer acceptabel werd geacht. Op basis daarvan is tevens bekeken waar het studiesucces bovengemiddeld is, te zien als een vingerwijzing in de richting van ‘verwantschap’.

Het betreft dus geen analyse van de inhoud die daaraan ten grondslag ligt, maar de wijze waarop mbo’ers zich een weg weten te vinden in het hbo. Dat kan best nog een keer worden gedaan, maar dan moet er wel worden gekeken naar de doorstroom bij beide opties, de Ad en de Bachelor.

11 Nog even naar wat ‘toen’ in 2018 werd gesteld over de koppeling

In vorige nieuwsbrieven hebben we al gekeken naar de wijze waarop de overheid aankijkt tegen de doorstroom met een Ad-diploma op zak naar een zelf gekozen bacheloropleiding. Hoewel men het heeft over ‘doorstroom’ en niet spreekt over ‘zij-instroom’ werden tot voor kort deze studenten gezien als ‘nieuwe bachelors’, meegeteld met degenen die vanaf scratch aan de vierjarige route begonnen. Dat is nu niet meer zo, maar in de toelichting op de wetgeving rond de verzelfstandiging van de Ad werd het toch nog als volgt vermeld: “De omvang van de resterende studielast van hbo-bacheloropleidingen is afhankelijk van de vrijstellingen, gegeven door de examencommissie van de betreffende bacheloropleiding”.

Er stond toen nog dat er vrijstellingen kunnen worden gegeven, zoals dit geldt voor nieuwe en startende studenten, wijzende op de veronderstelling dat de Ad een sterk relatie heeft met de eerste twee bachelorjaren. Die gedachte is nu wel op de schroothoop gegooid, ook al omdat het gaat om een resterend, aanvullend programma, voortbouwend op het gevolgde Ad-programma en passend in hetgeen als richting binnen het bachelorprogramma is vorm te geven.

12 Gedachten rond het benoemen van 'verwantschap'

We gaan proberen wat gedachten neer te leggen betreffende het neerzetten van een kader voor het hebben van 'verwantschap'. Het idee daarbij – en dus ook het voorstel – is om voor het geven van een 'definitie' uit te gaan van de mogelijkheid om voor langere periode te kunnen garanderen dat het gaat om een route 'Ad-aanvullend bachelorprogramma' met een lengte van vier jaren. Daarbij baseren we ons toch maar allereerst op het kijken naar de inhoud van de betreffende programma's, vanuit een paar invalshoeken. We pakken er dus niet de statistieken bij want uit dat eerdere gemelde onderzoek bleek dat mbo'ers het bij een scheve oversteek soms veel beter doen dan bij een rechte doorstroom, vanwege de zeer sterke motivatie 'om er iets van te gaan maken'.

Het is zonder meer voorstelbaar om toch ook weer voor een projectmatige aanpak te kiezen, met het bij elkaar brengen van allerlei betrokkenen, op een structurele wijze. Dat is beter dan 'op papier' te gaan bezien welke Ad- en bacheloropleidingen zodanig verwant worden geacht dat een min of meer naadloze doorstroom mogelijk is. Inhouden van programma's laten zich niet snel uit een studiegids destilleren, want er zijn altijd nog veel meer variëteiten mogelijk binnen een opleiding waarmee de betrokken instellingen de aansluiting sterk kunnen verminderen dan wel vergroten.

Er moet door de VH en in de praktijk dus het Landelijk Ad-Platform de aanzet worden gegeven voor zo'n project. Daarbij kan worden gedacht aan een soort drietrapsraket, verspreid over een of anderhalf jaar (want er moet wel snel worden geacteerd). Hieronder geven we de opbouw ervan.

Nog wel even voor de duidelijkheid: Het gaat ons in eerste instantie over de doorstroom die direct plaatsvindt na het behalen van de Ad¹. Iemand kan ook later, na een aantal jaren, kiezen voor een voortzetting in een bacheloropleiding, ook het een koppel Ad-Bachelor betreft dat in het algemeen als verwant wordt gezien. Dan zal altijd dienen te worden teruggevallen op de geldigheid van de afspraken, vastgelegd in de OER van de Ad-opleiding, over de mogelijkheden die binnen de eigen hogeschool dan wel met andere hogescholen zijn vastgelegd op basis van de toen geldende situatie. Tevens zal het vaak gaan om een voortzetting in een andere variant en ondanks het feit dat de wetgever programmatisch geen onderscheid maakt tussen de varianten voltijd, deeltijd en duaal, gaat het in de praktijk toch om allerlei verschillen in opbouw en onderliggende eenheden. We komen daar nog op terug, in onderstaande 'stappen'.

13 Stappenplan

We formuleren een stappenplan, als een soort kader om te komen tot een overzicht van verwante koppels waarover men het 'landelijk' eens is. Het gaat om het identificeren van een vorm van verwantschap als de betrokken Ad- en bacheloropleiding het mogelijk achten om gedurende een langere periode te garanderen dat een Ad-gediplomeerde een aanvullend programma van twee studiejaar kan volgen. Het is daarbij aan de betrokken opleidingen om te bepalen welke criteria en programmatische mogelijkheden worden gebruikt.

Stap 1

Stel binnen de eigen hogeschool vast welke koppels Ad-Bachelor worden gezien als 'natuurlijke' partners ten aanzien van het voor langere tijd kunnen garanderen dat de leerweg Ad plus het aanvullend programma vier jaren in beslag neemt, ook als het wat meer dan 240 studiepunten betreft. Ze kunnen worden geordend op basis van de hbo-sectoren, dus er is een tabel te maken voor alle Ad's met daarbij de bacheloropleidingen binnen eenzelfde sector en buiten die Ad-sector. In het geval van sectoroverstijgende Ad-opleidingen kunnen deze in beide sectoren worden opgenomen.

Hierbij geldt voor deze eerste fase van het overleg dat gekeken wordt naar een doorstroom met gebruik van dezelfde variant, dus voor zowel Ad als Bachelor in voltijd, deeltijd dan wel duaal. Het

¹ Los daarvan kan altijd worden bezien of Ad-studenten die nog net niet alles hebben afgerond aan het eind van een studiejaar toch alvast aan het aanvullend bachelorprogramma kunnen en mogen beginnen, met gebruikmaking van de rechten die een Ad-gediplomeerde heeft.

betekent dus het in elk geval daarvoor vaste afspraken worden gemaakt. Daarmee wordt het overzicht wel sterk uitgebreid, maar alles is prima in een digitale vorm te gieten – en te raadplegen.

Vervolgens zal binnen de hogeschool moeten worden gezien voor de vastgestelde koppels – dus niet meer ‘in het algemeen’ – of het ook mogelijk is om eenzelfde toezegging waar te kunnen maken als een Ad-gediplomeerde van variant wil switchen. Het lijkt voor de hand dat voor dit specifieke deel van stap 1 meer tijd wordt uitgetrokken, mede op basis van ervaringen met dergelijke overstappen. Het kan daarmee een continue monitoring opleveren, ook met meer maatwerk.

Stap 2

Als de hogescholen voor zichzelf stap 1 hebben doorlopen, voor koppels met gebruikmaking van dezelfde varianten (waarbij voltijd ongetwijfeld prioriteit zal hebben), kan in goed overleg worden gezien hoe in de regio's² verdere regelingen en afspraken zijn te maken. De betreffende hogescholen kunnen hun lijsten naast elkaar gaan leggen, om na te gaan waar bij elke hbo-sector gelijke koppels zijn vastgelegd, als ‘verwant’ te zien op basis van een vierjarige route.

De uitkomst daarvan is een regionale ‘gemeenschappelijke’ lijst per hbo-sector van verwante koppels voor de Ad's en de aanvullende bachelorprogramma's. Dat betekent in het algemeen een soort ‘uitdunning’, maar het kan best dat in dit deel van het proces de ene opleiding de andere kan overtuigen, op basis van relevante criteria. Het is echter vooral een poging om helder te krijgen welke koppels in ieder geval regionaal als verwant worden gezien.

Het betekent absoluut niet op voorhand dat het regionaal verwant zijn voor een koppel betekent dat Ad-bezitters van hogeschool A ook het recht hebben om het aanvullend programma bij hogeschool B in twee jaren te doen. Ook is hogeschool B niet verplicht om te gaan zoeken naar een passend aanvullend programma, om op die wijze Ad'ers van elders te kunnen binnenhalen. Die personen worden in dat geval, dus als ze niet in de OER bij hogeschool A voorkomen, bij hogeschool B gezien als zij-instromers, met de optie om vrijstellingen te krijgen dan wel om het verzoek om te bezien of er maatwerk is te plegen, dus toch een aanvullend deel van twee jaren³.

Interessant is tevens dat er Ad's kunnen zijn die binnen een hogeschool niet als verwant worden gezien met bepaalde bacheloropleidingen, maar dat die elders wel aanwezig zijn. Die situatie kan uiteraard ook worden meegenomen door de betrokken Ad-opleidingen. Verder zullen er hogescholen zijn die zgn. ‘stand-alone Ad's’ aanbieden, zonder te kunnen garanderen dat er een aanvullend programma van twee jaren beschikbaar is. Maar zo'n voortzetting kan wel bij andere hogescholen te vinden zijn. Zoiets kan gedurende het gehele proces bij deze stappen naar boven komen. Dat geldt ook voor Ad's die dun-gezaaid zijn met verwante bacheloropleidingen waarvoor hetzelfde geldt. Er kunnen daarvoor vervolgens ‘landelijke afspraken’ te maken zijn.

Zo kunnen er meerdere bijzondere situaties opduiken, mede als het gaat om het koppelen van opleidingen door het hebben van verschillende varianten.

Stap 3

Met de tweede stap is bekeken of er regionaal kan worden gekomen tot een overzicht per hbo-sector van verwante koppels Ad-Bachelor, ook als ze over de grenzen van sectoren heen gaan, door de Ad-sector als uitgangspunt te nemen. Het is geen wettelijk overzicht, puur te gebruiken voor de hogescholen zelf als referentie.

Met stap 3 wordt als doel gesteld om ook landelijk een dergelijk register tot stand te brengen, op basis van de regionale werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Het resultaat is een overzicht van koppels Ad- en bacheloropleidingen waarvan op landelijk niveau is vastgesteld dat ze in ieder geval bij alle hogescholen die beide opleidingen in huis hebben, zodanig in elkaars verlengde liggen dat het aanvullend programma een omvang van twee jaren kent.

Het ligt voor de hand om ook in deze fase vooral eerst te kijken naar voltijdse trajecten, gelet op de doelgroepen vanuit het mbo en voortgezet onderwijs. Vervolgens kunnen er de deeltijdse en

² Het is bekend dat het indelen van ons land in regio's altijd discutabel is. Die indeling is op zichzelf niet cruciaal en wezenlijk voor het doorlopen van deze ‘schakels’.

³ Nogmaals, twee jaren betekent niet het doen van eenheden met een omvang van 120 studiepunten, los van een eventueel brugprogramma alsmede het moeten voldoen aan bepaalde toelatingsvoorwaarden.

duale routes aan worden toegevoegd, met daarna de ‘gebroken’ opties, dus met verandering van variant na de Ad.

Duidelijk is wel dat dit een proces is dat behoorlijke investeringen vraagt en een stevige regie verdient. Natuurlijk had dit al jaren geleden kunnen en moeten plaatsvinden, als onderdeel van de verdere invoering van de Ad in 2013 en de verzelfstandiging in 2018. Maar goed, never too late...

14 Aanvullende zaken

Hierbij kan het volgende worden aangevuld:

- Er zal sprake moeten zijn van een brede regiegroep om dit in gang te zetten, en alle betrokken partijen hieraan te verbinden.
- Mogelijk dat de overheid hiervoor nog een budget beschikbaar heeft, gelet op het belang dat OCW hierbij heeft, om te zorgen voor studeerbare leerroutes en het daarvan bekend zijn bij de doelgroepen.
- In het verlengde hiervan wordt OCW nadrukkelijk aangeraden om te gaan nadenken over het aanpassen van allerlei kaders en regelingen. Studenten die deze route via de Ad volgen, moeten net als vierjarige bachelorstudenten een eigen status binnen het systeem krijgen. Wat dit zou moeten betekenen, is een kwestie van nader overleg.
- Overigens ligt het voor de hand dat de diplomabonus die nu wordt uitgereikt voor degenen die de bacheloropleiding afronden, op korte termijn wordt verdeeld over de instelling(en) die betrokken is (zijn) bij de Ad- en bacheloropleiding binnen de leerweg via de Ad naar de Bachelor.
- Als het proces zoals dat hierboven in drie stappen is beschreven, is afgerond, zal ook moeten bezien welke opties er zijn voor het onderhoud van het register en voor het behandelen van nieuwe Ad-opleidingen.

15 Wat als het niet allemaal lukt... voor alle Ad's... zelfstandige aanvulling...

Een aspect van dit alles is het ervoor kunnen zorgdragen dat Ad-studenten naast het studeerbaar kunnen doorgaan voor de graad Bachelor ook binnen hun eigen regio een aanvullend programma in twee jaren krijgen aangeboden. Anders gezegd, maak het mogelijk om studenten na de Ad het vervolg in dezelfde regio en wellicht vestigingsplaats te laten doen.

Dat heeft onder meer te maken met de kosten die studenten moeten maken (voltijds) en de tijd die nodig is voor reizen (ook voor deeltijd en duaal van belang), maar ook met de opkomst van de ‘Professional Associate Colleges’. De Ad halen in Roosendaal of Amersfoort en dan voor de Bachelor naar Den Bosch resp. Utrecht⁴ kan toch een flinke slok op de studieborrel schelen als het aanvullend programma op dezelfde plek als de Ad is te doen.

Maar dat zal in de meeste gevallen inhouden dat het aanvullend programma met een eigen status in dezelfde plaats als de Ad wordt aangeboden. Dat vraagt ook nog om een eigen discussie, met de overheid en dan tevens met de CDHO en de NVAO.

16 Als aanvullend programma zelfstandige status heeft... dan is verwantschap mogelijk...

Vervolgens kan het gaan om een aanvullend programma dat ook in de vestigingsplaats van de bacheloropleiding wordt aangeboden, en is het niet anders dan een kwestie van doelmatigheid dat het wordt verzorgd onder de vlag van de bacheloropleiding, eveneens op de Ad-locatie.

Maar dan is het nog steeds zo dat de twee jaren die behoren bij een verwante doorstroom, moeten worden gegarandeerd door de betreffende bacheloropleiding. Wat is er vervolgens simpeler – en echt niet anders dan het nu en straks al is – om de Ad-opleiding het aanvullend programma helemaal zelf in te laten richten en verzorgen. Het valt formeel nog wel onder de licentie van de bacheloropleiding (tenzij de overheid die eis ook gaat loslaten), maar daarvoor is zeker iets te regelen.

Dat aanvullend programma is ‘gegarandeerd’ twee jaren, in de wetenschap dat de arbeidsmarkt-relevantie van de Ad en de Bachelor gekoppeld is aan het functiehuis dat bij die niveaus past. Zo kan nog scherper worden ingespeeld op de regionale situatie. ‘Verwantschap’ is hierbij dus mede verbonden met het regionale werkveld.

⁴ Bij de HU komt er nog bij dat in Utrecht zelf vrij weinig Ad's worden aangeboden. Utrechtse mbo-studenten die de route via de Ad willen volgen, moeten dus vaak voor de Ad naar Amersfoort en dan voor de Bachelor weer terug naar Utrecht. Het zou dus handig zijn om meerdere vestigingsplaatsen per Ad-opleiding te hebben.

17 Uitwerkingen van ‘verwantschap’ – niet altijd te gebruiken...

Er wordt dus al heel lang in het kader van het koppelen van opleidingen, ook over onderwijssectoren heen, gesproken over het hebben van een vorm van verwantschap. Dit wordt dan altijd gezien als een situatie waarbij de inhoud van de opleidingen op elkaar aansluiten en, nog specifiek, dat het eindniveau van de ene opleiding voldoende mogelijkheden biedt om daarop verder te bouwen met een programma in de andere opleiding, zonder daarmee in problemen te komen met andere regelingen en kaders.

Het kan inhouden dat het een naadloze aansluiting betreft, dus geen verdere extra zaken die de student moet ondergaan. Maar het kan ook leiden tot het toch wat extra moeten doen, met een soort brugdeel om verder geen tijd te verliezen, met bijvoorbeeld extra inschrijvingen en een wat langere studieduur.

Een derde scenario is dat er sprake is van een duidelijke overlap tussen beide programma's. Dat kan als ook de niveaus elkaar overlappen, dus bijvoorbeeld dat de afleverende opleiding een wat hoger niveau bereikt dan de ontvangende opleiding, voor een aantal onderdelen ervan. Daarmee kan de leerweg worden verkort. Dat was dus het geval met de mbo-hbo-verwantschapsregeling aan het eind van de vorige eeuw.

Het lijkt niet dat zo'n type verwantschap van toepassing is op de Ad en het aanvullend bachelorprogramma. Een Ad-opleiding kan best eenheden bevatten die uitstijgen boven niveau 5, omdat het beroepenveld dat vraagt bij allerlei functies. Dan zouden bepaalde eenheden zich in een bacheloropleiding in de laatste jaren ervan kunnen bevinden, of als 'minor' zijn te kiezen. Het om die reden verkorten van het aanvullend bachelor programma lijkt absoluut niet in de rede te liggen binnen ons hoger onderwijs, gelet op allerlei andere voorwaarden en formele kaders. We komen daar in een ander document binnenkort op terug, met het standpunt dat de leerweg Ad-Bachelor (minimaal) 240 studiepunten dient te omvatten.

Het betekent dat het gebruiken van de term 'verwantschap' soms verwarrend kan werken, bij het vaststellen van aanvullende programma's die twee jaren omvatten.

18 Andere begrip voor verwantschap hierbij inzetten

Ons voorstel is derhalve om specifiek voor dit soort situaties een andere term te gaan hanteren. Uiteraard is alles discutabel en te vervangen door nog iets beters en meer begrijpelijk. Dat horen we graag van u.

Het uitgangspunt is dat de Ad en het aanvullend programma leidt tot het kunnen verwerven van de graad Bachelor, net zoals dit het geval is bij de vierjarige en dus ongedeelde route. Daarom vullen ze elkaar aan, met dat doel. Derhalve het volgende voorstel:

De Ad en de betreffende bacheloropleiding zijn 'complementair'

Er is dus sprake van een vorm van 'complementariteit'.

19 Recht op het gebruiken van de complementariteit

Aan het eind gekomen van deze beschouwing kort nog even over het recht van de student om gebruik te kunnen maken van de mogelijkheid om na de Ad in twee jaren het aanvullende bachelorprogramma te gaan doen. Op basis van de wet is deze Ad'er al gewoon toelaatbaar, als bezitter van een hbo-diploma, maar is het aan de ontvangende bacheloropleiding hoe dit vorm te geven.

Als de complementariteit op een gegeven moment is vastgelegd in de OER van de Ad-opleiding, betekent het dat a.s. studenten zich daarop mogen baseren bij de studiekeuze en studenten die de Ad-opleiding reeds doen, gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die er zijn voor de aanvullende bachelorprogramma's. Dat betekent dat deze personen het recht kunnen uitoefenen op het volgen van de hiermee vastgelegde vierjarige leerwegen, via de Ad naar de Bachelor. Uiteraard wordt in de OER opgenomen hoe lang na het behalen van de Ad een dergelijk recht in die vorm kan worden ingezet.

Van dit 'arrangement' maakt ook deel uit het voldoen aan alle eventuele toelatingsvoorwaarden voor de bacheloropleiding, zoals deze mogelijk gelden voor niet-Ad-bezitters bij een zij-instroom.